

2. Kant I. Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf. Kant I. Werke in zwölf Bänden, Band 11, Herausgeber Wilhelm Weischedel. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1977. P. 195–251.
3. Лопачька Н.М. Концепт ідеї миру: історичні засади формування та сучасне розуміння. *Актуальні питання у сучасній науці № 7(13) 2023*. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/download/5466/5497/5499>
4. Улашкевич Л.А. Концепція Кантівської теорії вічного миру і сучасність. *Молодий вчений, № 4 (68) квітень, 2019 р.* URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2896/2868>

Зубко Кристина (Харків)

ПРАЦЯ «ДО ВІЧНОГО МИРУ» У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПОДІЙ

Концепція Іммануїла Канта про *вічний мир* є надзвичайно важливою та актуальною в умовах сучасних міжнародних конфліктів. Відповідно його наголос на моральних і раціональних засадах прийняття рішень підкреслює необхідність обережності та відповідальності, особливо в демократичних суспільствах, де громадяни безпосередньо на собі відчують наслідки військових дій. У світі, де війни і збройні конфлікти продовжують завдавати непоправної шкоди людству: теракти, смерті людей, економічні кризи, забруднення природи і тд, ідеї Канта слугують потужним заклик до миру, співпраці та взаємоповаги між народами. Думки філософа про значення міжнародного права та необхідність економічної взаємодії між державами як запоруки стабільності все ще залишаються ключовими для забезпечення тривалого миру у сучасному світі.

Іммануїл Кант жив у XVIII столітті, епоху, що характеризувалася великими політичними та військовими потрясіннями. Європа того часу була ареною численних війн, включаючи Семирічну війну (1756-1763), яка охопила багато держав і привела до значних людських та матеріальних втрат. Цей період також відзначився наполеонівськими війнами, що спричинили величезні руйнування та політичні зміни в Європі. Державне насильство, конфлікти між державами та націями були повсякденною реальністю, що породжувало страх і нестабільність.

Іммануїл Кант, один із найвизначніших філософів епохи Просвітництва, розробив концепцію вічного миру, що стала важливим

внеском у філософію міжнародних відносин та моральну теорію. Як вже і зазначалося вище, його ідеї виникли в часи, коли Європа переживала постійні війни та конфлікти і саме у такому контексті Кант запропонував раціональні та моральні аргументи на користь миру та згуртування всього людства в єдину спільноту. Саме тому вивчення Кантової концепції миру допомагає зрозуміти філософські основи міжнародних відносин і розвивати стратегії досягнення стабільного та тривалого миру. Його погляди на це питання ґрунтуються на морально-етичних принципах, які він вважав фундаментальними для прогресу людства. Кант вважав, що мир є не тільки можливим, але й необхідним для людської гідності та процвітання.

На його думку мир, політика, право, мораль якраз і не є ізольованими речами, а навпаки, в єдності своїй вони утворюють той контекст, в якому тільки й можна повною мірою оцінити дії сучасних політиків, країн і народів. Війна є прямим порушенням моральної оцінки людини як самоцілі [1, с. 47].

Не переслідує жодних політичних інтересів, він розвиває суто філософський аргумент. Письменник утримується від усіх політичних речей і визнає конфлікт як фундаментальний елемент політичної сфери. Те, що «людство досі знало про мир, це – маленький острів у великому океані насильства та війни, де мир був тимчасово і просторово обмежений [1, с. 47].

Кант стверджував, що моральний прогрес людства є головним мотивом досягнення миру. Він вірив, що людська природа містить моральний потенціал, який, розвиваючись, веде до усвідомлення важливості миру. Моральноетичний прогрес включає в себе повагу до прав людини, свободи, честі та гідності. Для Канта мир є основою для досягнення цих цінностей, а відтак, моральний імператив вимагає від людей прагнення до усунення конфліктів та насильства. Також найголовнішим предметом на землі є людина, її права, свобода, честь та гідність. Він постійно акцентував увагу на тому, що для досягнення цих цінностей необхідний передусім мир. Кант вважав, що кожна людина повинна мати право на життя в умовах миру і безпеки, що є основою для розвитку людського потенціалу.

У «Вічному мирі» Кант стверджує, що для оголошення війни в республіканській конституції необхідна згода громадян. Він пояснює, що ця згода зумовлює обережність громадян щодо початку війни, оскільки вони усвідомлюють усі лиха, які війна приносить. У республіканській системі влада походить від народу, і рішення про війну мають безпосередній вплив на громадян, що робить їх вкрай обережними у підтримці таких рішень.

Як Кант пояснював у «Вічному мирі» (стор. 94-95): «Якщо для

прийняття рішення про оголошення війни необхідна згода громадян (а в цій [республіканській] конституції це не може бути не так), немає нічого закономірнішого, за те, що вони будуть дуже обережними, розпочинаючи таку невдалу справу, самостійно призначаючи для себе всі лиха війни. Серед останніх: необхідність воювати, необхідність оплачувати військові витрати з власних ресурсів, необхідність болісно відновлювати спустошення, що залишає після себе війна, і, поповнюючи міру зла, обтяжити себе важким національним боргом, який озлоблюватиме сам мир і який ніколи не можна буде ліквідувати через постійні війни в майбутньому» [2].

Враховується й те, що кожна війна потребує значних фінансових витрат, які покриваються за рахунок податків громадян, а військові витрати в свою чергу накладають тягар на економіку країни і на добробут кожного громадянина. Крім того, війна призводить до значного збільшення національного боргу, який негативно впливає на економіку країни. Цей борг, часто накопичений через постійні війни, стає важким тягарем для громадян навіть у мирний час, що знижує якість життя і створює соціальну напругу.

З погляду кантівської концепції вічного миру республіканізм як правовий внутрішньодержавний устрій є необхідною передумовою, без якої неможливий поступ народів до гарантованого і довготривалого миру між ними, а також до союзу держав, що спирається на право. Кант бачить спорідненість між логікою підкорення закону кожного громадянина держави (логікою республіканізму) і логікою підкорення праву у відносинах між державами, а потім і всередині об'єднаного союзу держав. Але, враховуючи всі труднощі цього процесу, Кант рекомендує не керуватися відразу позитивною ідеєю світової республіки, а спочатку мати на увазі лише негативний сурогат союзу, який відкидає війни, міцно існує і постійно розширюється, який може стримати потік ворожих праву і людині схильностей при збереженні, однак, постійної небезпеки їх вияву [4].

В сучасному розумінні, на самому першому низовому рівні опиняється не держава, а громада, політія. Відтак республіка є громадою громад або політією політій. Отже проекція через рівень не те що неможлива, як це прагнув Кант, така проекція просто неефективна. Тобто громада громад (політія політій) можлива і може бути ефективною, а от Республіка республік теж можлива, але не може бути ефективною. Адже Кант вважав, що у відносинах держав між собою, як і між окремими людьми всередині держави, щоб уникнути природного (дикого) стану або стану війни, правовий стан можливий не як світова держава, республіка, а як союз держав, їх федерація [5].

Кант вважає, що обережність громадян у республіканській

системі є природною реакцією на всі ці лиха. У республіці, де рішення про війну залежить від волі народу, громадяни схильні ретельно зважувати всі «за» і «проти», оскільки вони безпосередньо відчують на собі наслідки військових дій. Це контрастує з автократичними або монархічними системами, де рішення про війну приймаються вузьким колом правлячих осіб, які не несуть прямих особистих витрат.

Оскільки за Кантом, політична дія завжди повинна керуватися законом моралі, його робота стала схемою для заснування Ліги Націй після Першої світової війни (1914-1918), попередниці Організації Об'єднаних Націй, у статуті якої вона залишила свій слід [3].

Окрім міжнародного права, Кант також розробив закон про всесвітнє громадянство. При цьому він відкидає колоніалізм та імперіалізм і формулює ідеї гуманного ставлення до біженців. За словами філософа, кожна людина має право на відвідування будь-якої країни, але не обов'язково право на гостинність [3].

Водночас Кант розкриває і зовсім нову грань вчення про засновану на суспільному договорі правову державу. Правова держава у точному сенсі не може бути реалізована поза співтовариства держав, але тільки в ньому і завдяки йому. Чи можна вважати стан нації правовим, якщо б вона досягла свого добробуту і можливої завдяки цьому правової безпеки шляхом експлуатації інших націй? Тому добробут і демократія у національних масштабах ще не є стійкою ознакою існування правової держави, якщо економічний та політичний прогрес в одному місці приводить до застою чи навіть регресу в іншому місці Землі. А тому правову державу неможливо збудувати чисто партикулярно, уособлено [4].

Це можливо лише у союзі держав і націй — і той, хто виступає за громадянську правову державу, завжди сприяє здійсненню проекту всесвітньо-громадянського суспільства [4].

Таким чином, відтоді, як Кант запропонував свій правовий проект вічного миру федерації народів (Pax Kantiana), ні загальна ідея, ні аргументи проти неї, ні філософська теорія, на основі якої цей проект було запропоновано, не застаріли. При цьому його особлива актуальність полягає в тому несподіваному історичному реалізмі, який пронизує ідеалістичну теорію-мрію про вічний мир [4].

Отже, в цьому сенсі, Вічний мир це, перш за все, реалізація психічного суверенітету індивіда, самовизначення індивіда через самореалізацію або через свободу ідентифікації в звуженому виборі наявного набору ідентичностей. Вічний мир на колективному рівні це також право громад на реалізацію всієї сукупності мотивацій, право громад на смисл (уникнення нав'язаного монопольного порядку денного) та право громад на перспективу як суверенітет громади чи

громад над майбутнім [5].

Кант підкреслював, що, хоча це може здаватися парадоксальним, саме істотні суперечності між державами спонукають їх до укладення мирних договорів. Він аргументував, що конфлікти змушують держави шукати шляхи співіснування, що зрештою веде до встановлення більш стійкого миру. Таким чином, суперечності стають мотивом для пошуку компромісів та побудови міжнародної співпраці.

Переглядаючи роботи Іммануїла Канта сьогодні, можна зробити висновок, що індивіди, громади, республіки, корпорації та світове співтовариство завдяки своїм зусиллям можуть поступово наближатися до Вічного миру. Однак, ця ідея залишається ідеалом, до якого ми лише прагнемо, але якого, можливо, ніколи не досягнемо повністю.

На жаль, реальність більш песимістична: війни, ймовірно, будуть існувати завжди. Поки мислителі винаходять нові форми домовленостей та механізми публічного контролю, індивідуальні та приватні ініціативи, завдяки своїй різноманітності, породжують нові конфлікти. Ці протиріччя невідворотні, оскільки будь-яке нове рішення або підхід неодмінно зіткнеться з існуючими структурами та інтересами.

Чим більше мислителі генерують нових ідей, тим більше вони вступають у конфлікт з наявним порядком. І чим більше з'являється нових ідей та конфліктів, що їх супроводжують, тим більше виникає нових форм війн. Ці війни можуть мати різні прояви – від збройних конфліктів до економічних та ідеологічних суперечок.

Ми можемо лише сподіватися, що з часом війни стануть менш руйнівними та менш жертвами з точки зору втрат людських життів. Це означає, що наша мета полягає не тільки в досягненні Вічного миру, але й у мінімізації наслідків конфліктів для людства.

Цей парадокс між прагненням до миру та неминучістю конфліктів підкреслює важливість постійної роботи над поліпшенням міжнародних відносин та механізмів вирішення суперечок. Важливо не тільки створювати нові форми співпраці, але й адаптувати існуючі структури до нових викликів, щоб максимально знизити ризик виникнення конфліктів.

Ідеї Іммануїла Канта про Вічний мир залишаються важливим внеском у філософію та практику міжнародних відносин, сприяючи побудові більш мирного та справедливого світу.

Література

1. Концепція кантівської теорії вічного миру і сучасність. *Young Scientist*. 2019. квіт. С. 45–48.

2. Іммануїл Кант про війну та мир. *studfreedom.org*. URL: <https://studfreedom.org/immanuil-kant-pro-viinu-ta-myr/>
3. Why Immanuel Kant's philosophy is still relevant amid today's wars. *Hindustan Times*. URL: <https://www.hindustantimes.com/lifestyle/art-culture/why-immanuel-kants-philosophy-is-still-relevant-amid-todays-wars-101713606773909.html>
4. Максимов С. Філософсько-правова концепція вічного миру Канта і сучасність / С. Максимов // Вісник Академії правових наук України. - Х. : Право, 2005. - № 4 (43). - С. 44-51.
5. ВІЧНИЙ МИР. *Українська правда – Блоги*. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5b84e9a6d8fb6/>